

Pasen 2021 Dottenfelderhof Bad Vilbel Duitsland

In de geest van de aarde: hoe een toekomstige cultuur wil ontkiemen in Oost-Europa

Om de beschaving van de toekomst te vinden, moeten we misschien onze gewoonten veranderen en onze blik afwenden van de Westerse hightech naar het Oosten, naar de aarde en naar de landbouw. Een gesprek met Manfred Klett, al meer dan 60 jaar visionair en uitvoerder van biodynamische landbouw.

Auteur Udo Heitman / Vertaling: Ineke Lutters. Ingekorte versie van een interview dat in Das Goetheanum 36/2021 verscheen n.a.v. van de verschijning van het boek Von der Agrartechnologie zur Landbaukunst dat Manfred Klett, de grondlegger van de biodynamische beweging in Duitsland, schreef over zijn levenslange werk (zie onderaan).

Het voormalige hoofd van de landbouwafdeling is vandaag 88 jaar oud en woont met zijn vrouw op de Dottenfelderhof in Bad Vilbel, in de buurt van Frankfurt am Main. Nu ontmoeten we elkaar op de boerderij om te praten over de verdere ontwikkeling van biodynamische landbouw in het oosten. Hij vertelt over zijn zoektocht in Rusland begin jaren negentig.

Culturele eilanden in het land

“Ik verlangde ernaar om direct na de val van de Muur in Rusland iets te investeren”, zegt Manfred Klett. “Ik had in gedachten om daar een biodynamisch bedrijf te starten en er een cultureel centrum van te maken. Ik was intern gedreven in de beste zin van het woord, juist omdat ik altijd met het gevoel leefde dat Duitsland een schuld had aan Rusland. Als jongen had ik enorm veel last van de minpunten die ik had meegemaakt, en het waren eigenlijk alleen maar minpunten. Als er iets losraakt in Rusland, moet je daar meteen iets doen!

Gorbatsjov stond toen nog aan het roer. Ik heb veel respect voor Gorbatsjov. Een persoon die volledig verkeerd werd begrepen in zijn individualiteit, maar zeker Michaelische trekken had in de beste zin van het woord. Hij bedoelde het serieus om het verleden om te vormen tot iets toekomstigs, in de Rozekruisers zin: dat het verleden desintegreert in het heden en er een metamorfose moet plaatsvinden voor de toekomst. Toen hij nog in functie was, vloog ik met Ernst Becker naar Moskou. Ernst Becker, de senior van de bedrijfsgroep op Dottenfelderhof, had deelgenomen aan de oorlog in Rusland. Hij was te paard uit Kaluga gekomen met een gepantserde kracht, was zwaar gewond en was een van de weinige squadrons die het overleefde. Hij werd toen boer op de Dottenfelderhof en was een buitengewoon intelligent persoon; zijn begrip van mens en aarde had een enorme geestelijke breedte.

De contacten die we in Rusland legden waren zodanig dat we dachten: nee, het is te vroeg. Maar het potentieel met betrekking tot de biodynamische economie was zeer indrukwekkend. Rusland en de Oost-Europese landen zijn eigenlijk landbouwlanden. Vergeleken met de industriële pool van West-Europa vormt Oost-Europa een agrarische pool, deze agrarische pool vormt de basis en het potentieel voor de toekomst van de Russische cultuur. Het Russische dorp was – in zijn beste tijden – een oase van rust. Alleen door het bolsjewisme werden mensen uit hun diepe relatie met de aarde gerukt. De wortels van het Russische volk en de boeren werden doorgesneden en in plaats daarvan, geïmporteerd uit het Westen, kwam een intellectualiteit die de ziel vervreemde.”

Vanaf 1999 werkte Manfred Klett met succes aan de bouw van Juchowo, een biodynamisch vuurtorenproject in West-Pommeren, Polen. “Het concept van Juchowo in Polen is er een die in de verre toekomst voor heel Oost-Europa kan gelden. Volgens Rudolf Steiner gaat het om het bouwen van culturele eilanden in het land, die vervolgens uitstralen naar het hele gebied. In Juchowo bleef slechts een puinhoop over van de groeiende landbouwcultuur tijdens het communistische tijdperk. In het Westen zijn bepaalde nationale culturele structuren bewaard gebleven, terwijl deze in de bolsjewistische gebieden van het Oosten radicaal zijn weggevaagd. In Juchowo duurde het ruim 20 jaar om op basis van veel kapitaal een nieuw, toekomstgericht bewustzijn in de harten van mensen te creëren.”

Een nieuwe relatie met de aarde

“De mensen in Rusland hebben sinds de oudheid een relatie met het spirituele door de zon in de aarde, dat wil zeggen de zon die niet rechtstreeks vanuit de lucht schijnt, maar de zon die indirect door de aarde in de natuur en in de zielen van de mensen versterkt.

Voor de mensen in Rusland is dit existentieel. In de gebieden van Oost-Europa zullen mensen in het volgende culturele tijdperk de dragers van cultuur zijn. Het is de existentiële wortel van een cultuurniveau tegenover de geest dat wat in het spel komt is wat een indirect effect op de aarde heeft van de zon. Daarentegen waren de culturen van voorchristelijke tijden direct gerelateerd aan de zon. *De biodynamische bedrijfsvoering is een landbouw die werkt met deze indirecte zon. De biodynamische preparaten zijn een middel om te werken met deze indirecte werking van de zon, de planetaire ruimte en de vaste sterrenhemel.* Als dit begrip nu in het Oosten zou kunnen worden gewekt, zou het een geheel nieuwe spirituele cultuur vestigen. De biodynamische landbouw die voortkwam uit de antroposofie kan de grote impuls worden die de mensen van het Slavische Oosten naar een geheel nieuwe, bewuste relatie met de aarde kan leiden. Dit perspectief leeft maar weinig in het bewustzijn van de mensen in het Westen. Maar de oosterse mensen hebben er een ader voor. Het toekomstige zesde post-Atlantische culturele tijdperk is een weerspiegeling of herhaling op een hoger niveau van het oude Perzische tijdperk, net zoals het huidige vijfde post-Atlantische culturele tijdperk een weerspiegeling is van het Egyptische tijdperk. Dit toekomstige tijdperk zal een landbouwtijdperk zijn. Oost-Europa is voorbestemd om hun culturele drager te worden.

In tegenstelling tot de volkeren van het Westen is bij het Russische volk het wezen van de mens, het ego, nog niet zo diep in het lichaam geïncarneerd. Het bolsjewisme werd gedwongen op deze manier te werken. Bij het Russische volk zweeft het hogere zelf over het licht en de duisternis van de ziel. Het wacht op een spirituele voeding waardoor de ziel de duisternis kan transformeren en de grond kan voorbereiden waarop het hogere ego zich in vrijheid dieper kan onderdompelen in de lichaamsprocessen. Deze voeding kan worden gegeven door een landbouwcultuur die is vergeestelijkt door antroposofische geesteswetenschap. Hierdoor kan men in de praktijk leren het duister, het kwaad, te herkennen en om te zetten in helderheid. In het nationaalsocialisme en het bolsjewisme verscheen dit kwaad wezenlijk en onverholen. Waren en zijn ze niet een uitnodiging aan ieder mens om de in wezen handelende tegenstanders met een open vizier het hoofd te bieden? Tussen de tegenstellingen van Oost en West moet het de taak van Centraal-Europa zijn om het christelijke principe van het evenwichtscentrum op beide polen toe te passen. Het Westen ageert tegen Rusland om het Caesariaanse principe ‘*divide et impera*’ af te dwingen.”

Manfred Klett gaat verder met te beschrijven hoe de ware fenomenologie, het Goetheanisme, een evenwicht creëert tussen de met theorie beladen wetenschap.

“Biodynamische landbouw heeft een dubbele functie; uiterlijk vormt het zich op aarde, innerlijk vormt zich een sterk ethisch bewustzijn.

De mensen in het Oosten brengen grote voorwaarden met zich mee vanwege hun speciale mentale en spirituele constitutie. Terwijl het Westen steeds sneller wordt en geen tijd heeft, wil het Oosten mogen wachten; het leeft in de tijd.

Biodynamische kiemvormen in de landbouw werken overal ter wereld onthaastend. Ze stellen een nieuwe maatstaf voor tijd vast, ze luiden de ontwikkeling in.”

In de landbouw is de volledige mens nodig

Bewustwording van het milieuprobleem komt slechts langzaam op gang in Rusland. In Duitsland is de biologische teelt erg sterk geworden in vergelijking met de biodynamische teelt en heeft ons ver ingehaald doordat mensen zich bewust zijn geworden van het milieuprobleem. Dit zette veel boeren ertoe aan om de natuurlijke, ecologische aspecten opnieuw te beoordelen. De wetenschappelijk onderbouwde chemische, technologische landbouw komt steeds meer buitenspel te staan. Het heeft ons aan de rand van de afgrond gebracht. De manier waarop wetenschappelijk en technologisch denken tegenwoordig wordt gedaan, heeft geleid tot inputlandbouw over de hele wereld. Een gigantisch wetenschappelijk intelligentieapparaat levert externe input voor minerale meststoffen, pesticiden, groeiregulatoren, voeradditieven, enz. evenals digitaal ondersteunde controletechnieken. Dit alles met als doel de landbouw tot op het bot te rationaliseren volgens het ideaal van de zogenaamde precisielandbouw. De mens is opgehouden boer te zijn.

“Het uitgangspunt is de mens, hij heeft een eigenheid, een organisme. Op basis van dit ware beeld moet ik een bedrijf creëren dat grondig geïndividualiseerd is door de geest en de hand van mensen. Het betekent een ik-versterking binnen de natuur.”

“Machines uitgerust met sensoren doen het werk met een druk op de knop. Het duurde lang voordat de wetenschappelijke gemeenschap de discrepanties opmerkte. Het ontstond vooral door de druk die studentenorganisaties erop uitoefenden. Steeds meer wetenschappers nemen ecologische vragen serieus en wenden zich tot hen. En toch gaat de trein van het kwantificeren van wetenschap verder op het vaste spoor! Je kijkt niet meer uit het raam, je gaat gewoon mee met je laboratoria. De wetenschap heeft zich vervreemd van de natuur. Onderzoeker moet je in de praktijk zelf leren worden. Dit vestigt ook een nieuwe vorm van spirituele training. Er wordt aangenomen dat wanneer onderzoek iets heeft gevonden, de praktijk het moet overnemen. In de landbouw is echter de volledige mens nodig, niet alleen het eenzijdige menselijke hoofd. De wil, wil door het denken verlicht en door het gevoel verdiept worden.

De vorming van een gemeenschap vereist mentale helderheid van de eerste orde, met gedachten die het gevoel bereiken en de wil stimuleren. Dat is een diep antroposofische taak. Het belangrijkste is het concept van het organisme en zijn expansie, het 'idee van de individualiteit'. Ik citeer een opmerking van Rudolf Steiner uit de 'Landbouwcursus': 'Landbouw vervult zijn essentie in de beste zin van het woord als het kan worden begrepen als een soort individualiteit, een werkelijk op zichzelf staande individualiteit.' Elke landbouw moet zoveel mogelijk het doel benaderen om een zo zelfstandig mogelijk organisme te zijn. **De taak is om hierover te mediteren en het in al het werk steeds weer voor de geest te halen. Dit citaat vormt eigenlijk de kern van de 'Landbouwcursus'.**

"Het is de existentiële wortel van een op de geest gericht cultuurniveau, dat drager wordt van datgene wat indirect over de aarde vanuit de zon werkt."

Het uitgangspunt is de mens, hij heeft een individualiteit, een organisme. Op basis van dit ware beeld moet ik een bedrijf creëren dat grondig geïndividualiseerd is door de geest en de hand van mensen. Het betekent een ik-versterking in de natuur. Tegenwoordig is alles in de landbouw pragmatisch gericht op nut. Het meest praktische dat je kunt bedenken is om vanuit het spirituele een landbouwbedrijf tot een beeld, tot een geheel te verheffen dat zich naar maat onderverdeelt in gecoördineerde organen: de landbouw heeft bijvoorbeeld een evenwichtige relatie met vee en deze met tuinbouw, fruitteelt, graslandbouw, heggen en

bossen. Vanuit dit beeld kan men een bedrijf gaan ontwikkelen tot een organisme, tot 'een soort individualiteit'.

Manfred Klett adviseert het bouwen van een nieuwe gemeenschap door de integratie van sociale therapie, curatief onderwijs, vrijeschoolonderwijs, vakmanschap en geneeskunde. Deze culturele expansie is nodig omdat de boer op zijn boerderij vroeg of laat een 'conservatief' wordt door het harde werken. "Wat hem hiervan redt, is het gewone antroposofische werk, dat de ideeën levendig houdt."

Men mag geen middel onbeproefd laten

Ook op het gebied van financiering heeft Manfred Klett mooie dingen bereikt in Juchowo, Polen. Na de aanvankelijke magere periode van zes jaar en op basis van een ontwikkelings- en samenwerkingsovereenkomst was er donatiegeld van Software AG - Foundation voor structurele investeringen en onderzoeksgelden, evenals voor de salarissen van stichtingsmedewerkers. De grote inzet van deze stichting zou ook als blauwdruk kunnen dienen voor andere stichtingen. Voor de vestiging van biodynamische bedrijven op non-profit basis en als basis voor 'cultuureilanden in het land' wordt de basisuitrusting met land, gebouwen, vee, machines, enz. voornamelijk geleverd door kapitaal *à fonds perdu*. Directe investeringen zijn nieuw terrein voor stichtingen, vooral in Oost-Europa en Rusland, bijvoorbeeld voor investeringen in onroerend goed, het kopen van gratis landbouwgrond of zonne- en windkrachtcentrales.

Manfred Klett merkt op: "Je moet niets onbeproefd laten, je moet het proberen." Op de vraag wat er op zijn grafsteen moet staan, antwoordde Gorbatsjov: "We hebben het geprobeerd."

Von der Agrar-technologie zur Landbaukunst
Manfred Klett

Jaar van uitgave: 2021
Producttaal: Duits
ISBN: 978-3-7235-1668-3
EUR 48

Van landbouwtechnologie tot landbouwkunst

Kenmerken van biologisch-dynamische landbouw. Een landbouw van de toekomst
Landbouw van de 20e / 21e eeuw wordt steeds meer een ecologische en bovendien een sociale kwestie tegelijk.

Getechnologiseerd, gereguleerd en gecommmercialiseerd, mist het cultuurvernieuwende impulsen en emancipeert mensen van de natuur om hen heen.

In de kernaspecten van de biodynamische landbouw vinden we echter het toekomstgerichte potentieel om de verhoudingen in onze omgeving tot de essentie te herstellen, door gemeenschapsvorming een vertrouwend rechtvaardigheidsgevoel op te bouwen en die emancipatiekloof met behulp van associatieve saamhorigheid te overbruggen. Een landbouw van de toekomst, een landbouwkunst kan ontstaan.

Manfred Klett, de grondlegger van de biodynamische beweging in Duitsland, presenteert met dit boek een samenvatting van zijn levenslange werk. Het is een uitnodiging aan toekomstige generaties om het potentieel van de landbouw te benutten en de sociaal-creatieve taak van de biologisch-dynamische landbouw op zich te nemen.